

Т.В. Родіонова,
старший викладач кафедри кримінального права,
кримінального процесу та криміналістики,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

ДИСТАНЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ З ВІДДАЛЕНИМ У ПРОСТОРІ РЕЗУЛЬТАТОМ

Явище дистанційних злочинів, як свідчить спеціальна література, описане теорією кримінального права ще у ранньому середньовіччі. У вітчизняній науці кримінального права його розглядали ще у XIX ст. [1, с. 62], проте детального вивчення це питання зазнало лише у теорії кримінального права другої половини XX ст.

У теорії кримінального права під дистанційним злочином з віддаленим у просторі результатом розуміли такий злочин, при вчиненні якого дія (бездіяльність) відбувалась на території однієї держави, а передбачений складом злочину наслідок — на території іншої держави. Це могли бути, зокрема, такі злочини: вбивство шляхом пострілу з відстані, якщо той, хто стріляв, перебуває під час вчинення дії на території однієї держави, а потерпілий — на території іншої держави; вбивство шляхом отруєння, якщо смертельну дозу отрути дали потерпілому на території однієї держави, а смерть унаслідок отруєння настає на території іншої держави; вбивство у транспортному засобі, що рухається, якщо смертельне поранення завдається потерпілому під час перебування цього транспортного засобу на території однієї держави, а смерть настає під час його перебування на території іншої держави; здійснення недоброякісного ремонту рухомого складу залізничного транспорту на території однієї держави, а катастрофа з людськими жертвами настає на території іншої держави тощо [2, с. 123-124].

Відповідно до усталеної теорії поділу складів злочинів на види залежно від особливостей законодавчої конструкції об'єктивної сторони злочину, такі злочини належать до злочинів з матеріальним складом. У кримінальному праві багатьох зарубіжних країн зазначені злочини мають назву «делікти результату» і протиставляються так званим «деліктам вчинення». Зауважимо, що категорія злочинів, які отримали назву «дистанційний злочин, склад якого не потребує настання певних наслідків», це злочини з формальним або усіченим складом, не становлять такої проблеми (діяння, як правило, вчиняється на території однієї держави).

Складнощі можуть виникнути лише у разі, якщо саме по собі суспільно небезпечне діяння настільки розтягнуте у часі, що розпочи-

нається на території однієї держави, а закінчується уже на території іншої. Однак такі ситуації, будучи можливими з теоретичної точки зору, на практиці трапляються дуже рідко.

Звернімо увагу на пропоновані у теорії шляхи розв'язання проблеми визначення місця вчинення дистанційних злочинів з віддаленням у просторі результатом. Історично першою в період середньовіччя виникла італійська доктрина пріоритету місця настання наслідків, заснована Бартоло. Вчення Бартоло зводилось до низки положень, серед яких було таке: якщо місце діяння не збігається із місцем настання наслідків, то вирішальним необхідно вважати місце настання наслідків [3, с. 23]. Потім було розвинуто ще один напрям, що за дистанційний злочин винуватий може бути притягнений до кримінальної відповідальності як у місці вчинення злочинного діяння, так і в місці настання наслідків.

На противагу теорії місця настання наслідків у науці кримінального права XIX ст. виник погляд, згідно з яким встановлений державою волею правопорядок порушується лише там, де вчиняється безпосередньо сама дія; лише діяльність особи має значення для встановлення винуватості, а наслідок має значення лише для встановлення обсягу шкоди (теорія дії).

Цю позицію значно підсилив у XX столітті німецький науковець Фрідріх Кітцінгер, який обстоював погляд, що діяння постає єдиним істотним елементом складу злочину, основним ядром, котре визначає інші елементи складу. На думку вченого, місце настання наслідків іноді зумовлюється випадковістю. М.І Блум не погоджується з поглядом Ф. Кітцінгера, на її думку, місце настання наслідків лише іноді може бути випадковим для особи, яка вчинила діяння.

Розглядаючи дистанційний злочин з віддаленням у просторі результатом, юристи у літературі неодноразово наводили приклад умисного вбивства, коли постріл здійснюється з території однієї держави, а наслідок у вигляді смерті потерпілого настає на території іншої держави. Цей приклад демонструє обмеженість теорії дії, оскільки внутрішньодержавні блага лишаються без кримінально-правової охорони від посягань на них ззовні [2, с. 125]. Останньою у XX столітті виникла теорія, яка одержала декілька назв: теорія єдності», «теорія повсюдності» або «змішана теорія». Сутність теорії полягає у такому: місцем вчинення злочину може визнаватись будь-яке місце, де фактично здійснювався склад злочину [4, с. 27].

Необхідно звернути увагу на те, що у кримінальному законодавстві різних держав питання про визначення місця вчинення злочину зазвичай прив'язується до питання про вчинення злочину на території держави. Проте й останнє вирішується законодавством різних держав неоднаково.

Кримінальний кодекс України передбачає уточнену характеристику вчинення злочину на території України. Наведене у ч. 2 ст. 6

КК України положення охоплює як випадки вчинення всього діяння, що є злочином, вчиненим на території України, так і випадки вчинення частини такого діяння на території України, а іншої частини на території іншої держави. Тому злочин вважається вчиненим на території України, якщо його, наприклад, було почато за кордоном, а продовжено, припинено чи закінчено на території України або, навпаки, почато в Україні, а продовжено, припинено чи закінчено на території іншої держави. Однак практично будь-яка із держав, на території якої вчинено певну частину злочинних дій, може застосовувати щодо особи, яка вчинила злочин, свої кримінальні закони, якщо відповідальність за такі злочини в них передбачена [5, с. 24-25]. Можна дійти висновку про існування чотирьох кримінально-правових теорій визначення місця вчинення дистанційного злочину з матеріальним складом: а) теорія місця настання суспільно небезпечного наслідку; б) теорія місця вчинення суспільно небезпечного діяння; в) теорія місця настання проміжного результату дій злочинця; г) змішана теорія, в якій місцем вчинення злочину пропонують вважати як місце вчинення діяння, так і місце настання наслідку.

Отже вбачаємо, що український законодавець «сповідує» змішану теорію. Слова закону про злочин, який було почато, продовжено, закінчено або припинено на території України, а також про будь-якого співучасника, що діяв на території України, підкреслюють основний концепт цієї теорії: місцем вчинення злочину може визнаватись як місце, де фактично здійснювався відповідний склад злочину, так і місце настання суспільно небезпечних наслідків, які фіксуються не за місцем вчинення злочинного діяння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кистяковский А.Ф. Элементарный учебник общего уголовного права с подробным изложением начал русского уголовного законодательства. Часть общая / А.Ф. Кистяковский. — К. : Тип. И. и А. Давиденко, 1882. — 930 с.
2. Блум М.И. Действие советского уголовного закона в пространстве : учеб. пособ. / М.И. Блум. — Рига : Редакционно-издательский отдел Латв. гос. ун-та им. Петра Стучки, 1974. — 262 с.
3. Meili F. Lehrbuch des internationalen Strafrechts und Strafprozessrechts / Friedrich Meili. — Zürich : Orell Füssli, 1910. — 535 s.
4. Блум М.И. Время и место совершения преступления / М.И. Блум // Учен. зап. Латв. гос. ун-та. — 1974. — Т. 212. — С. 3-46.
5. Юртаева К.В. Місце скоєння злочинів міжнародного характеру : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / К.В. Юртаєва. — Харків, 2010. — 230 с.